

Laura Koba

Uniwersytet Jagielloński

ORCID 0000-0001-8571-3955

DOI 10.35464/1642-672X.PS.2025.4.02

Prawa dziecka „gorszego Boga”

Rights of the ‘Lesser God’s Child’

ABSTRACT: The concept of a ‘lesser god’ has always existed, reflecting human dilemmas relating to the differential treatment of others, the problem of evil and the search for life’s meaning based on the Ten Commandments. One of the most significant issues is the understanding of why some people discriminate against and exclude others. Equality, alongside freedom and fraternity, is one of the most fundamental principles stemming from human dignity and forming the basis of human rights. This article demonstrates how the authority of ‘my greater God’ is used to decide the position of a weaker person (in this case, a child). Until society accepts that ‘all human beings are born free and equal in dignity and rights, endowed with reason and conscience, and should act towards one another in a spirit of brotherhood’ (Article 1 of the UDHR), there will be better and worse gods, as well as people who are discriminated against and excluded. Children, as a diverse group, have the right to express their views on matters that affect them and to take responsibility for their decisions. This is the purpose of pro-child activities (childism) and of treating children in accordance with their assigned rights. The article presents selected areas of discrimination and exclusion affecting children, which have a negative impact on their development and generate problems in adulthood. Children receive the clear message from adults that it is acceptable to treat others badly because their god is smaller and inferior.

KEYWORDS: lesser God, child, children’s rights, child-adult relations, pro-childism (childism).

STRESZCZENIE: Koncepcja „gorszego Boga” istniała od zawsze, odzwierciedlając ludzkie dylematy związane z różnym traktowaniem innych, problemem zła i poszukiwaniem sensu życia opartego na Dekalogu. Jednym z najważniejszych problemów jest zrozumienie, dlaczego jedni ludzie dyskryminują i wykluczają innych. Równość, obok wolności i braterstwa, jest jedną z najważniejszych zasad wywodzących się z godności człowieka i będących fundamentem praw człowieka. W artykule wskazano jak wykorzystuje się autorytet „mojego, większego Boga” w celu podejmowania decyzji o pozycji innego, słabszego człowieka (w tym przypadku dziecka). Dopóki w społeczeństwie nie zaakceptuje się faktu, że: „wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi w swej godności

i w swych prawach i że są oni obdarzeni rozumem i sumieniem i powinni postępować wobec innych w duchu braterstwa” (art. 1 PDPC), dopóty będą istnieli lepsi i gorsi bogowie, a także dyskryminowani i wykluczani ludzie. Dzieci, jako grupa niejednorodna, mogą, a w wielu przypadkach powinny, wypowiadać się w sprawach ich dotyczących oraz ponosić odpowiedzialność za swoje decyzje. Temu służą działania rodziców (childyzm) i traktowanie dziecka zgodnie z przypisanymi mu prawami. W artykule przedstawiono wybrane obszary dyskryminacji oraz wykluczenia dzieci, mające negatywny wpływ na ich rozwój, a tym samym generowanie problemów w dorosłym życiu. Dzieci otrzymują od dorosłych jasny przekaz, że można gorzej traktować innych.

SŁOWA KLUCZOWE: „gorszy Bóg”, dziecko, prawa dziecka, relacje dziecko–dorosły, rodzicielstwem (childyzm).

Wstęp

Tytuł artykułu odnosi się do dwóch podstawowych wartości – Boga i człowieka-dziecka. Bóg – wzór doskonałości, najwyższe dobro i miłość, uznał na równi wszystkich ludzi za swoje dzieci. Ludzie od wieków zastanawiali się, dlaczego Bóg pozwala na tyle zła na ziemi. Dlaczego jest obojętny na cierpienie, które ono powoduje. Czy dlatego, że nie jest w stanie go wyeliminować? Czy dlatego, że sami ludzie muszą zrozumieć, że tylko oni mogą zapobiec złu? Odpowiedzi na te pytania starał się udzielić m.in. król Artur w dziele Lorda Alfreda Tennysona zatytułowanym *Idylls of the King*:

*Znalazłem Go w blasku gwiazd,
Zauważyłem Go w rozkwicie Jego pól,
Ale w Jego drogach z ludźmi Go nie znajduję.
Prowadziłem Jego wojny, a teraz przechodzę i umieram.
O ja! Bo dlaczego jest wokół nas tutaj Tak,
jakby jakiś mniejszy bóg stworzył świat,
Ale nie miał siły, aby ukształtować go tak, jak chciał,
Aż Wysoki Bóg ujrzy go zza horyzontu,
I wejdzie w niego, i uczyni go pięknym?
Albo jakby świat był w całości piękny,
Ale te oczy ludzi są gęste i przyćmione,
I nie mają mocy, by zobaczyć go takim, jaki jest:
Być może dlatego, że nie widzimy do końca; -
Bo ja, będąc prostym, myślałem, że spełnię Jego wolę,
I tylko uderzyłem mieczem na próżno;
I wszystko, na czym się oparłem, żono i przyjacielu,
Jest zdrajcą mojego pokoju, a całe moje królestwo
Zatacza się z powrotem w bestię i już go nie ma.
Boże mój, zapomniałeś o mnie w mojej śmierci;
Nie – Boże mój Chrystusie – przemijam, ale nie umrę¹.*

¹ Alfred Tennyson, *Idylls of the King*, ks. 11, *The Passing of Artur*, The Project Gutenberg eBook of *Idylls of the King*, https://www.gutenberg.org/cache/epub/610/pg610-images.html#link2H_4_0013.

Król Artur na łożu śmierci odnalazł Boga. Zrozumiał, że ludzie nie byli w stanie sprostać wymaganiom tego Większego. Sformułowanie mniejszego (gorszego) i większego Boga, było wielokrotnie wykorzystywane przez filozofów, teologów i innych badaczy nad sprawstwem zła wśród ludzi w „globalnej wiosce”². To wyrażenie odróżnia jedną grupę ludzi od innej, uznanej za gorszą, obcą, czasami wrogą. Takie podejście jest zaprzeczeniem Boga doskonałego. To ludzie stworzyli „gorszego Boga”, gdyż pozwalało to im różnicować innych i uzasadnić czynienie zła. Tłumaczyli, że Wielki Bóg wybrał ich (naród, grupę społeczną, płeć, wiek itd.) jako lepszych i silniejszych od innych. Nazywani większością, uzależniają od siebie słabszych, nazywanych mniejszością – czyli osoby dyskryminowane i wykluczane ze społeczności lokalnej i globalnej z powodu swojej inności: rasy, narodowości, pochodzenia społecznego, religijnego, płci, niepełnosprawności, choroby, wieku, przynależności do mniejszości seksualnej (i innych).

Jedną ze słabszych grup tworzą dzieci. Pomija je także polska Konstytucja z 2 kwietnia 1997 r. W art. 33.1 czytamy: „Kobieta i mężczyzna w Rzeczypospolitej Polskiej mają równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym” [Konstytucja 1997; Tuleja, 2023, s. 130–131]. Przepis ten wzmacnia nakaz równego traktowania kobiet i mężczyzn, co oznacza, że obie grupy należy traktować tak samo, gdy znajdują się w identycznej lub podobnej sytuacji, oraz traktować je odmiennie, gdy znajdują się w odmiennych sytuacjach faktycznych. Nakaz ten dotyczy płaszczyzny stanowienia i stosowania prawa. Natomiast nie ma w nim słowa o dziecku. Dziecko znajduje się nadal w sytuacji podporządkowania rodzicom lub opiekunom, wynikającemu z nadrzędnej w stosunku do dzieci roli dorosłych.

Dziecko

Koncepcje dzieciństwa zmieniały się na przestrzeni wieków, w zależności od uwarunkowań, zarówno historycznych, jak i kulturowych. Jak stwierdził Philippe Aries dzieciństwo nie jest „naturalną” formą biologiczną, lecz konstrukcją społeczną, dość niedawnego pochodzenia [Matthews, Mullin 2002/2023].

Problem z definicją „dziecka” polega na tym, że obejmuje ono różne etapy życia dziecka przed i po urodzeniu: rozwój embrionalny, okres dziecięcy i nastolatki (do 18. r.ż.).

² Dysputy filozoficzne na temat wielkiego lub małego Boga przedstawione w: M.B. Burke 1987, s. 57–58.

Odwołując się do myśli Janusza Korczaka, Michael Sadan przyrównał rozwój dziecka do rozwoju motyla: „Podobnie jak w przypadku cyklu życia motyla, ludzie o «osobowości motyla» zwykle rozwijają się, zaczynając od wstępnej idei (jajo), przez etap zbierania informacji i gromadzenia wiedzy (gąsienica), następnie etap przetwarzania danych i konstruowania wniosków (poczwarka), aby w końcu rozwinąć kolorowe niczym u motyla skrzydła i pokazując je światu, podzielić się z nim wypracowanymi wnioskami” [Sadan, 2018, s. 539].

W prawie polskim obowiązują dwie definicje pojęcia „dziecko”. Pierwsza, przyjęta przez ONZ, Konwencja o prawach dziecka z 1989 r., wyjaśnia, że: „dziecko oznacza każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność”³. Druga, z polskiej Ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka, w art. 2.1 definiuje: „W rozumieniu ustawy dzieckiem jest każda istota ludzka od poczęcia do osiągnięcia pełnoletności. 2. Uzyskanie pełnoletności określają odrębne przepisy”⁴.

W polskim prawie „dziecko” oznacza:

1. Przed urodzeniem – *nasciturus* – dziecko poczęte, przed urodzeniem nie ma zdolności prawnej, co oznacza, że ochrona nasciturusa zapewniona jest niejako warunkowo. Warunkiem nabycia przez niego praw jest urodzenie [Opoka, 2011].
2. Po urodzeniu, wynikające z art. 30 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. „Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych”⁵.

Z chwilą urodzenia dziecko nabywa podmiotowość prawną. Kodeks cywilny z 1964 r. stanowi, że „zdolność prawna przysługuje każdemu człowiekowi niezależnie od tego, w jakim jest wieku, stanie umysłu czy zdrowia. Nabywa się ją z chwilą narodzin i odłączenia od ciała matki”⁶.

Dziecko nie jest tożsame od momentu urodzenia do 18 r.ż. Przechodzi przez różne etapy rozwojowe. Psychologowie już w XIX w. między dzieckiem a dorosłym umieścili nastolatka (od 11. do 19. r.ż.). Odrębność nastolatka od dziecka czy dorosłego rozpoczyna się w wieku 11–12 lat, kiedy dojrzewa on płciowo. Później następuje okres dojrzałości psychologicznej, związanej z kształtowaniem poczucia własnej tożsamości (manifestowane przez walkę

³ Art. 1. Konwencji o prawach dziecka, Dz.U. 1991 Nr 120, poz. 526.

⁴ Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka, Dz.U. 2000 Nr 6, poz. 69.

⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, Nr 78, poz. 483.

⁶ Podmiotowość prawna, <https://www.gazetaprawna.pl/encyklopedia/prawo/artykuly/335426,podmiotowosc-prawna.html>

o uznanie w świecie dorosłych, potrzebę dookreślenia siebie, stowarzyszenia się z rówieśnikami). Ostatnim etapem jest dojrzałość społeczna, wyrażająca się w podejmowaniu nowych ról społecznych [Erikson, 1968, s. 128–141].

Nastolatki to „drugie narodziny człowieka – psychiczne i fizyczne”, kiedy młody człowiek wymaga od dorosłych całkowicie innego traktowania niż młodsze dzieci. Zgodnie z art. 15 Kodeksu cywilnego w momencie ukończenia 13 r.ż. nastolatki otrzymują „ograniczoną zdolność do czynności prawnych”⁷.

Zbuntowani, nadwrażliwi, emocjonalni młodzi ludzie są najbardziej narażeni na podejmowanie nieprzemyślanych decyzji. Chcąc udowodnić, że są już dorośli, bez opieki i zainteresowania dorosłych stają się najczęściej ofiarami dorosłych i rówieśników.

Dzieci „gorszego” Boga

Pojęcie „gorszego Boga”, zaistniało w świadomości społecznej za sprawą sztuki Marka Medoffa *Children of a Lesser God* oraz filmu, który powstał na jej podstawie⁸. Przedstawione zostały w nim dwa światy – osób słyszących i głuchych, które musiały uczyć się pokonywania wielu dzielących ich różnic, zwłaszcza braku poczucia, że ci drudzy są pełnoprawnymi istotami ludzkimi, a nie tylko osobami głuchymi. Od projekcji filmu zaczęto dostrzegać problemy i potrzeby osób „Innych”. Dzieci „gorszego Boga” wskazują na ludzką niedoskonałość, a zarazem na to, jak niedoskonały musi być również Bóg, na którego obraz rzekomo zostaliśmy stworzeni [Bruce, 1987, s. 444; Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, 1989, s. 25]. Mark Medoff uznał język migowy za interesujący środek teatralny i użył głuchoty jako symbolu problemów inhereentnych wszelkiej ludzkiej komunikacji. Wszędzie tam, gdzie nie ma równości, osoby silniejsze narzucają swoją wizję rzeczywistości, jakby ich Bóg był większy i ważniejszy od tego, którego wyznają słabsi.

Podobnie jest z dziećmi. Ich codzienne życie często różni się od fikcji szczęśliwego, beztróskiego dzieciństwa. Spośród wielu sytuacji, które najczęściej naruszają godność dziecka oraz niszczą jego osobowość, wyróżnia się:

- przemoc domową

Według Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę 79% dzieci i nastolatków przynajmniej raz w swoim życiu doświadczyło przemocy. W 32% była

⁷ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. 1964 Nr 16, poz. 93.

⁸ Film na podstawie sztuki Marka Medoffa i przez niego współwyreżyserowany, przedstawiający sprzeczne ideologie dotyczące mowy i głuchoty prezentowane przez głuchą pracownicę szkoły i słyszącego nauczyciela mowy.

to przemoc ze strony bliskiej osoby dorosłej, natomiast 26% badanych doświadczyło również wykorzystywania seksualnego bez kontaktu fizycznego⁹. Według art. 2 Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, przez pojęcie przemocy domowej „należy [...] rozumieć jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, wykorzystujące przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną, naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy domowej”¹⁰. Najbardziej poszkodowanymi osobami są dzieci, które nie potrafią przeciwstawić się dorosłym i są narażone na poniżenie, utratę życia lub zdrowia, naruszenie ich godności i nietykalności cielesnej, w tym wolności seksualnej, bądź na szkody na zdrowiu fizycznym lub psychicznym.

— przemoc symboliczna

Przemoc symboliczna jest innym rodzajem przemocy stosowanej przez dorosłych wobec dzieci. Miejscem dominacji dorosłych jest przede wszystkim szkoła. Poprzez naukę i utrwalanie norm społecznych dzieci postrzegają swoją sytuację jako naturalną lub nawet korzystną czy pożądaną dla nich samych [Bourdieu, Passeron, 2006, s. 77–135]. W takiej sytuacji fikcją staje się prawo do nauki zapisane w art. 70 Konstytucji RP, gdyż tak naprawdę bardzo trudno dziecku z pozycją wykluczonego dostać się elity klasowej i korzystać na równi z innymi z dobrodziejstw edukacji.

„Każde działanie pedagogiczne stanowi symboliczną przemoc jako narzucanie przez władzę arbitralności kulturowej. Działanie pedagogiczne (wychowanie) stanowi przemoc symboliczną, ponieważ u jej podstaw znajdują się układy sił między grupami lub klasami składającymi się na formację społeczną”¹¹.

— przemoc rówieśnicza

Rosnący problem agresji wśród nastolatków i przemocy rówieśniczej jest obserwowany wśród coraz młodszych dzieci, bez względu na płeć. Według raportu Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę pt. „Diagnoza przemocy wobec dzieci w Polsce 2023” przeprowadzoną na ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie 2026 nastolatków w wieku 11–17 lat, 66% z nich doświadczyło przemocy ze strony rówieśników. Skala zjawiska zwiększa się w ostatnich latach. Odsetek osób, które doświadczyły ze

⁹ Diagnoza Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę, <https://fdds.pl/co-robimy/raporty-z-badan/2023/diagnoza-przemocy-wobec-dzieci-w-polsce.html>

¹⁰ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, Dz.U.2024.1673.

¹¹ Ibidem.

strony rówieśników przemocy fizycznej wzrósł z 41% w 2013 r. do 48% w 2023 r. Długotrwałego znęcania się w 2013 r. doświadczyło 11% badanych dzieci, w 2023 – już 18%. Przemoc psychiczna w ciągu ostatniej dekady także wyraźnie wzrosła – z 28 do 43%¹².

Z analizy przeprowadzanych badań wynika, że blisko połowa uczniów doświadczyła wyśmiewania i poniżania, natomiast co trzeci uczeń bał się iść na lekcje z powodu dokuczania mu przez innych albo z uwagi na złą atmosferę w klasie. Sondáže potwierdzają, że najczęstszą formą cyberprzemocy jest szerzenie plotek [Sewastianowicz, 2020].

— pozostawianie bez opieki

W polskim prawie nie ma wyznaczonej wyraźnej granicy wieku dziecka, powyżej którego można je zostawić bez opieki w domu, bądź pozwolić mu na samodzielne pójście do szkoły, sklepu itd. Rodzice mają swobodę w ocenie, czy dziecko jest na tyle dojrzałe, by móc mu zaufać i przygotować do odpowiedzialności za nieprzemysłane decyzje. Wymaga to jednak bezustannego poświęcania uwagi i współpracy dorosły–dziecko. Natomiast przepisy nie pozostawiają wątpliwości, co do odpowiedzialności rodziców lub opiekunów za ewentualne narażenie dziecka na niebezpieczeństwo. W przypadku zaś, gdy rodzice nie zapewniają dziecku opieki, obowiązek ten, zgodnie z art. 72.2 Konstytucji RP (dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych) spoczywa na państwie. Niedostateczna opieka wiąże się z różnymi zagrożeniami – wykorzystaniem dziecka do przestępstw, agresją rówieśniczą, staniem się ofiarą handlu ludźmi itd.

— samobójstwa

Targnięcie się młodego człowieka na swoje życie jest największą klęską dorosłych i całego społeczeństwa. Oznacza to, że państwo nie potrafi wypracować polityki chroniącej dzieci, a wystarcząłyby psychoedukacja, np. komunikacja interpersonalna, poznanie siebie, by każde dziecko umiało identyfikować swoje stany emocjonalne i potrafiło mówić o swoich potrzebach.

W 2024 r. odebrało sobie życie 127 osób poniżej 18. r.ż. Jak informowało w styczniu 2025 r. Biuro ds. Zapobiegania Zachowaniom Samobójczym, to o 12,4% mniej niż rok wcześniej (145 przypadków). Jednocześnie wzrosła liczba prób samobójczych – z 9585 do 10 154 [Faron,

¹² Diagnoza Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę, <https://fdds.pl/co-robimy/raporty-z-badan/2023/diagnoza-przemocy-wobec-dzieci-w-polsce.html>

- Wcisło, 2025]. Samobójstwa mają bardzo wiele przyczyn. Poza chorobami psychicznymi (w tym depresja, zaburzenia lękowe, zaburzenia adaptacyjne) spowodowane są trudnościami wynikającymi z braku umiejętności przystosowania się do otaczającej rzeczywistości [Sobczak, 2023].
- bycie ofiarami handlu ludźmi

Według danych przedstawionych przez La Strada Fundację przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu w 2023 r. udzielono pomocy 15 małoletnim (sprawozdanie roczne za 2023 r.)¹³.

Jest to wierzchołek góry lodowej i niemożliwe jest podanie dokładnej liczby ofiar. Problem handlu ludźmi jest wciąż słabo rozpoznany przez funkcjonariuszy Straży Granicznej i Policji oraz przez prokuratorów, sędziów, pracowników socjalnych, działaczy NGO, nauczycieli. Jest również nienależycie nagłaśniany w mediach. Najbardziej zagrożone są dzieci pozostające bez opieki (zarówno dzieci polskie, jak i cudzoziemskie), dzieci dysfunkcyjne oraz potrzebujące ciepła i zrozumienia u innych dorosłych. Nie zawsze interes dziecka cudzoziemskiego jest dobrze zabezpieczony w postępowaniach, które je dotyczą – brakuje odpowiednich procedur oraz ich znajomości przez organy stosujące prawo.

Prawa dziecka – każde dziecko jest inne i wymaga indywidualnego podejścia

Artykuł 1. Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka brzmi: „Wszystkie istoty ludzkie rodzą się wolne i równe w godności i prawach. Są one obdarzone rozumem i sumieniem oraz powinny postępować w stosunku do siebie wzajemnie w duchu braterstwa”¹⁴. Tak więc źródłem praw dziecka jest godność, na bazie której rozwinęły się indywidualne zasady – wolność i równość – oraz zasada wspólnotowa, łącząca dziecko ze wszystkimi innymi ludźmi – braterstwo. Jednak inny wydzźwięk praw człowieka – dziecka wynika z Konwencji o prawach dziecka. Tam już nie mamy do czynienia z prawami dziecka, przedstawione są w niej zadania państwa w stosunku do dzieci.

¹³ Dzieci (2 chłopców, 13 dziewczynek) pochodziły z: Kamerunu – 1, Kolumbii – 5, Kongo – 1, Polski – 1, Sierra Leone – 1, Słowacji – 1, Ugandy – 1, Ukrainy – 2, Mołdawii – 2. Zostały one wykorzystane do: eksploatacji seksualnej – 2, niewolnictwa domowego – 1, nakłonienie do popełniania przestępstw – 1, niewykorzystany – dziecko ofiary handlu ludźmi 8, przemoc i uprowadzenie – 1, zmuszanie do żebrania – 2. Wiek dzieci: 0–3 – 4 osoby, 4–7 – 2 osoby, 8–11 – 5 osób, 15–17 – 4 osoby, w: Sprawozdanie z działalności Fundacji przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu „La Strada” za rok 2023.

¹⁴ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, <https://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/onz/1948.html>

Najlepszy interes dziecka

W art. 3 Konwencji o prawach dziecka zapisano, że najważniejszy jest „najlepszy interes dziecka”, co oznacza, że:

1. We wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną będzie najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka.
2. Państwa-Strony działają na rzecz zapewnienia dziecku ochrony i opieki w takim stopniu, w jakim jest to niezbędne dla jego dobra, biorąc pod uwagę prawa i obowiązki jego rodziców, opiekunów prawnych lub innych osób prawnie za nie odpowiedzialnych, i w tym celu będą podejmowały wszelkie właściwe kroki ustawodawcze oraz administracyjne.
3. Państwa-Strony czuwają, aby instytucje, służby oraz inne jednostki odpowiedzialne za opiekę lub ochronę dzieci dostosowały się do norm ustanowionych przez kompetentne władze, w szczególności w dziedzinach bezpieczeństwa, zdrowia, jak również dotyczących właściwego doboru kadr tych instytucji oraz odpowiedniego nadzoru¹⁵.

W Konstytucji RP w art. 72 pojawia się pojęcie „dobro dziecka”. „Konstytucyjna zasada ochrony dobra dziecka, odczytywana z uwzględnieniem dobra rodziny, wyraża preferencję dla kształtowania mechanizmów filiacyjnych w sposób umożliwiający ustalanie relacji rodzinnych zgodnie z więzią biologiczną (rzeczywistym pochodzeniem dziecka). Preferencja ta doznaje jednak ograniczeń wówczas, gdy potrzeba ochrony dobra dziecka wymaga zachowania stabilnych relacji rodzinnych wcześniej ukształtowanych pomiędzy dzieckiem a jego rodzicami prawnymi” [Florczak-Wątor, 2023, s. 261–262].

Niedoprecyzowane pojęcia „najlepszy interes dziecka”, czy „dobro dziecka” pozwalają na dowolną interpretację tego, co dla dziecka jest najważniejsze.

Podstawowymi prawami dziecka są prawo do opieki i prawo do nauki. Pierwsze z nich powinno gwarantować stabilny rozwój dziecka zgodnie z jego indywidualnymi cechami oraz zainteresowaniami. Drugie zaś powinno wyposażać dziecko w niezbędną wiedzę teoretyczną i umiejętności praktycznego działania.

Prawo do opieki

Naturalnym środowiskiem rozwoju i dorastania dziecka jest rodzina. Prawo do opieki jest dla dziecka, zwłaszcza małego, fundamentalnym prawem,

¹⁵ Konwencja o prawach dziecka, Dz.U. 1991 Nr 120, poz. 526.

które gwarantuje mu ochronę, zdrowie i prawidłowy rozwój, zapewniając godziwe warunki życia, leczenia, edukacji, a także stałego kontaktu z obojgiem rodziców. Opiekunowie spełniają najważniejsze potrzeby dziecka – ciepła, bliskości, miłości rodzicielskiej i gwarancji bezpieczeństwa.

Prawo do nauki

W 1602 r. zapisano: „rodzice, którzy dbają o wykształcenie swoich dzieci (*liberos erudiendos*), bardziej zasługują na szacunek niż ci, którzy je tylko wydali na świat. Zapewniają im bowiem nie samo tylko życie, lecz życie dobre i świętobliwe. Słusznie więc robią, jeśli od małego wysyłają dzieci na rynek prawdziwej mądrości [czyli do kolegium – dop. autorki], gdzie staną się one kowalami własnego szczęścia, ozdobą ojczyzny, rodziny i przyjaciół” [Aries, 2010, s. 331–332].

W polskiej rzeczywistości edukacja wymaga konkretnych zmian. Wiedza nadal jest niedoceniana, a kompetencje i umiejętności są deficytem młodych. Po 1989 r. nie przeprowadzono żadnej rzetelnej reformy edukacji przygotowującej dzieci do życia w demokratycznym społeczeństwie (a ta przeciwdziała dyskryminacji, wykluczeniu i uczy odpowiedzialności).

Prawo do wypowiedzania się w sprawach dotyczących dziecka

Chociaż rodzice mają pewną swobodę także w ocenie, czy dziecko działa z dostatecznym rozeznaniem, czy potrafi w sposób rozsądny formułować swoje życzenia, na ile jest dojrzałe, to Konwencja o prawach dziecka ONZ gwarantuje dzieciom również prawo do poszanowania ich tożsamości, realizowania idei, bycia wysłuchanym przez rodziców, przez sądy i instytucje. Prawo do wypowiedzania się uznawane jest za najważniejsze zwłaszcza przez nastolatków. Młodzi chcą brać czynny udział w podejmowaniu decyzji ich dotyczących, co gwarantuje im w art. 1.2 Europejska Konwencja o wykonywaniu praw dzieci: „Celem niniejszej konwencji jest promowanie – dla dobra dzieci – ich praw, przyznanie dzieciom praw procesowych oraz ułatwienie ich wykonywania poprzez zapewnienie, że dzieci, osobiście albo za pośrednictwem innych osób lub instytucji, będą informowane i uprawnione do uczestniczenia w dotyczących ich postępowaniach przed organem sądowym”¹⁶.

¹⁶ Europejska Konwencja o wykonywaniu praw dzieci, sporządzona w Strasburgu 25 stycznia 1996 r., Dz.U. 2000 Nr 107, poz. 1128.

Prodziecięcyzm (childyzm)

Funkcjonujące w literaturze anglojęzycznej pojęcie *childism*, przetłumaczone na język polski jako prodziecięcyzm przez Michała Radomira Wiśniewskiego, funkcjonuje m.in. w celu odróżnienia go od dzieciofobii [Zakrzewski, 2024].

Głównym postulatem prodziecięcizmu jest uznanie dziecka za istotę ludzką. Chociaż postulat ten został sformułowany już dawno przez Ellen Key w książce *Stulecie dziecka* oraz w utworach Janusza Korczaka, to dziś, w dobie sztucznej inteligencji, staje się on szczególnie potrzebny. Obecnie mamy do czynienia z różnymi problemami dotyczącymi dzieci, generującymi ich wykluczenie. To dzieci gorszego Boga nie tylko z niepełnosprawnościami, ale z zaburzeniami rozwojowymi, chore, pozbawione prawidłowej opieki ze strony rodziców, opiekunów i państwa, to dzieci najbardziej narażone na przemoc, wykorzystywanie, zniewolenie. To dzieci biedne, żyjące w ubóstwie, stykające się z pogardą¹⁷, przemocą rówieśniczą i symboliczną stosowaną przez dorosłych. To dzieci ofiary handlu ludźmi. To dzieci, którym nie daje się szans i nadziei na lepszą przyszłość.

Prodziecięcyzm rozumie, że dzieci są systemowo marginalizowane, toteż działa na rzecz wzmocnienia najmłodszych poprzez transformację norm i struktur. Krytykuje struktury władzy dorosłych, czy to w niesprawiedliwych relacjach z dziećmi, czy w stosowaniu codziennej dyskryminacji. Uznaje, że młodzi ludzie są często w gorszej sytuacji niż dorośli. Dlatego dąży do zmiany społeczeństw w sposób, który lepiej będzie odpowiadał rzeczywistemu życiu dzieci. Prodziecięcyzm dąży zatem do radykalnej równości dzieci. Robi to jednak nie na tradycyjnych zasadach dorosłych, lecz zgodnie z własnymi, niepowtarzalnymi doświadczeniami dzieci. Działa na rzecz rozwoju wyobraźni uwzględniającej dzieci. Prodziecięcyzm poszerza znaczenie człowieczeństwa, zarówno dla dzieci, jak i dorosłych [Adami, 2024, s. 1–32].

Zakończenie

Prawa dziecka stworzyli dorośli. Bo przecież to oni wiedzą najlepiej, co dziecku jest potrzebne, by przygotować je do przyszłego dorosłego życia.

¹⁷ Z jednej strony mamy do czynienia z bierną pogardą „obojętności i nieuwagi”, z drugiej zaś – z aktywną pogardą, która „przedstawia swój cel jako niski, jednocześnie nigdy nie przestając postrzegać celu jako potencjalnego zagrożenia” [Mason, 2018, s. XVI].

Dorośli stworzyli Konwencję o prawach dziecka w celu jak najlepszej ochrony najmłodszych, ale uczynili to z własnego punktu widzenia. W tworzeniu tego dokumentu nie brały udziału dzieci. Konwencja o prawach dziecka uznana przez wszystkie państwa świata (poza USA) ma polepszyć życie wszystkich dzieci. Nie do końca jest to prawdą, o czym przekonywał młody człowiek podczas Konferencji zorganizowanej przez Marka Michalaka, Rzecznika Praw Dziecka (z okazji Roku Janusza Korczaka), 5 czerwca 2012 r. w Olsztynie mówiąc, że dorośli do dziś nie wypełnili nałożonego na siebie, w momencie ratyfikacji Konwencji o prawach dziecka w 1991 r., zobowiązania dotyczącego przestrzegania praw dziecka¹⁸. Dotyczy to zarówno najbliższych – rodziców, rodziny i opiekunów, jak i funkcjonariuszy publicznych, pracowników, urzędników, sędziów, działaczy NGO, duchownych, sąsiadów itd. Sprawa Kamilka miała być ostatnim przykładem znęcania się dorosłych nad dzieckiem, przykładem obojętności i „bezodpowiedzialności” innych dorosłych za przyzwolenie na zło. Niestety, to dzieje się nadal. By zapobiec przemocy wobec dzieci, trzeba egzekwować odpowiedzialność za podejmowanie nieodpowiedzialnych decyzji przez funkcjonariuszy publicznych – policję, sędziów, nauczycieli, pracowników pomocy społecznej, personel medyczny, działaczy NGO, księży i innych.

Bibliografia

- Aries P. (2010). *Historia dzieciństwa*. Warszawa: Wydawnictwo Aletheia.
- Bourdieu P., Passeron J.-C. (2006). *Reprodukcja. Elementy teorii system nauczania*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bruce C.O. (1987). *Children of a Lesser God*. W: *Encyclopedia of Special Education (A Reference for the Education of Children, Adolescents, and Adults with Disabilities and Other Exceptional Individuals)*, t. 1. Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.
- Burke M.B. (1987). *Rath Theodicy with a God of Limited Power: A Reply to McGrath*. Oxford University Press on behalf of The Analysis Committee, *Analysis*, Vol. 47, No. 1 (Jan., 1987).
- Diagnoza przemocy wobec dzieci w Polsce. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, <https://fdps.pl/corobimy/raporty-z-badan/2023/diagnoza-przemocy-wobec-dzieci-w-polsce.html>
- Erikson E. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York–London: W. W. Norton & Company.
- Faron D., Wcisło I. (2025), *Tragedia na Podhalu*. „Walczyłam o syna, jak umiałam”, 30 marca 2025, <https://kobieta.wp.pl/tragedia-na-podhalu-walczylam-o-syna-jak-umialam-7139938333961024a>
- Florczak-Wątor M. (2023). Art. 72. Ochrona praw dziecka. W: P. Tuleja (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.

¹⁸ Konferencja pt. „O prawie dziecka do szacunku”, zorganizowana przez Marka Michalaka, ówczesnego Rzecznika Praw Dziecka, razem z Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim i Urzędem Marszałkowskim i in., w: *Informacje o działalności Rzecznika Praw Dziecka za rok 2012*. Warszawa 2013: RPD.

- Informacje o działalności Rzecznika Praw Dziecka za rok 2012. 2013. Warszawa: RPD.
- Mason M. (2018). *The Moral Psychology of Contempt*. London: Rowman & Littlefield International Ltd.
- Matthews G., Mullin A. (2002/2023). The Philosophy of Childhood, Stanford Encyclopedia of Philosophy, w: <https://plato.stanford.edu/entries/childhood>
- Opoka R. (13 czerwca 2011). Ochrona dziecka poczętego, INFOR, <https://www.infor.pl/prawo/dziecko-i-prawo/prawa-dziecka/282811,Ochrona-dziecka-poczeteego.html>.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu (1989). Poznań–Warszawa: Wydawnictwo Pallottinum.
- Podmiotowość prawna, <https://www.gazetaprawna.pl/encyklopedia/prawo/artykuly/335426,podmiotowosc-prawna.html>
- Sadan M. (2018). *Od Bobo do spowiedzi motyla – wyjątkowy wkład Janusza Korczaka w postrzeganie transformacji dziecka od okresu niemowlęcego, przez wczesne dzieciństwo, po okres dojrzałości*. W: M. Michalak (red.), *Prawa dziecka wczoraj, dziś i jutro – perspektywa korczakowska*, cz. 1. Warszawa.
- Sewastianowicz M. *Szkola nie może zignorować zgłoszenia o przemocy* (2020). Prawo.pl, 19.02.2020, <https://www.prawo.pl/oswiata/przemoc-w-szkole-a-procedury-i-przepisy,498012.html?>
- Sobczak K. (2023). *Ponad 2 tys. prób i 150 samobójstw dzieci – apel o prewencję w szkołach*, Prawo.pl, 30.01.2023 r.,
- Sprawozdanie z działalności Fundacji przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu „La Strada” za rok 2023.
- Tennyson Lord Alfred (1966). *Idylls of the King*, ks. 11, *The Passing of Artur*, The Project Gutenberg eBook of *Idylls of the King*, https://www.gutenberg.org/cache/epub/610/pg610-images.html#link2H_4_0013.
- Tuleja P. (red.) (2023). *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Zakrzewski P. (2024) [wywiad z:] Michał R. Wiśniewski: *Wszyscy powinniśmy zostać matkami*, 04.10.2024, Culture.pl, <https://culture.pl/pl/artikul/michal-r-wisniewski-wszyscy-powinnismy-zostac-matkami-wywiad>

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483.
- Konwencja o prawach dziecka, Dz.U. 1991 Nr 120, poz. 526.
- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, <https://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/onz/1948.html>
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. 1964 Nr 16, poz. 93.
- Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka, Dz.U. 2000 Nr 6, poz. 69.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, Dz.U.2024.1673.